

BIBLIJSKA KATEHEZA DANAS Pregled dvadesetogodišnjih nastojanja*

CESARE BISSOLI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1
00139 Roma, Italija

Primljeno:
24. 2. 2007.

Pregledni
članak

UDK
268:22

Sažetak

Biblija je na različite načine uključena u katehezu. U javnoj školi Bibliju se proučava kao književnoumjetničko djelo, kao temelj kulture te kao izvor i temelj katoličke vjere. Posebne skupine vjernika proučavaju i slušaju Božju riječ zapisanu u Bibliji. Autor tumači razne nazive biblijske kateheze i načine uključivanja Biblije u katehezu, u školski vjeronauk i u pastoral u nekim zapadnim zemljama. Ujedno pojašnjava mjesto Biblije u katehetskoj, religijskopedagoškoj i pastoralnoj praksi i u nauku crkvenog učiteljstva. To pokazuje i na primjerima iz povijesti koji osvjetljavaju mjesto i ulogu Biblije u pojedinim zemljama. Članak završava sažetim prikazom raznih oblika i identiteta biblijske kateheze.

Gljučne riječi: biblijska kateheza, rad s Biblijom

PREDGOVOR

Odmah na početku ističemo da članak ima *epistemološku nakanu*. Želi se protumačiti što se razumijeva pod biblijskom katehezom u nekim zapadnim zemljama, tj. u onima u kojima se ponajviše razmišljalo o tom pitanju, posebice u Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj i Italiji, u njihovim studentskim centrima i odgovarajućim publikacijama. Istraživanje nastaje iz činjenice da je Biblija s jedne strane značajno uključena u katehezu (koju se ovdje shvaća u širokom smislu riječi), dok se s druge strane vrlo različito imenuje takva uključenost, što potiče pitanja o stvarnom i točnom značenju tog izričaja.

Nećemo se međutim zadržavati na tom strogo filološkom pitanju. Želja nam je razmišljati o smislu, koji istražujemo promatrajući *oblike biblijske prakse koji se ostva-*

ruju, pri čemu zapažamo da su mnogobrojni i različiti i da se razvijaju. Stoga ćemo, nakon prvoga, približnog definiranja biblijske kateheze, nastojati proučiti razna katehetska okruženja u kojima se taj izraz pojavljuje.

Iako se zbog ograničenosti prostora moramo zadržati na posljednjih dvadeset godina, valja naglasiti da se zapravo – *polazeći od Drugoga vatikanskog sabora*, zahvaljujući kojemu u katezezi snažno oživljava Sveto pismo (DV 6 pogl.) – može govoriti i o stvarnom početku odgovarajućeg razmišljanja.

Što se tiče *izvora*, postoje tri važna sastavna dijela: značajne razlike između njemačkoga i latinskoga govornog područja, u koje uključujemo i flamansku Belgiju i

* Naslov izvornika: *Catechesi biblica oggi. Bilancio della ricerca negli ultimi vent'anni*, u: »Catechesi« 76(2006/2007)4, 4-15.

Nizozemsku; specifičnosti položaja, premda je riječ tek o sličnosti, koje postoje između katolika i protestanata; kontakt i obostrani utjecaji dvaju crkvenih područja u tom vremenskom razdoblju.¹

1. POGLED NA PRAKSU

Obično se i s pravom pod biblijskom katehezom razumijeva *cjelovito ili djelomično predstavljanje Biblije u komuniciranju vjere*. To je međutim previše općenit i pojednostavljen opis stvarnosti iskustava.

Problem je u tome što ne postoji samo jedan oblik biblijske kateheze kao i u tome što uloga Biblije u biblijskoj katehezi može biti različita. Načini uključenosti Biblije u katehezu i njezino djelatno funkcioniranje postaju parametri organiziranja značenja.

- a) Zadržavši se na prije spomenutim zemljama, moguće je uočiti barem četiri vrste uporabe i terminologije:
  - Postoji praktična uporaba Biblije, *izravan susret s Biblijom*, što se u Njemačkoj redovito zove kateheza Biblije, a u Francuskoj i Italiji povijest spasenja.
  - Postoji i uporaba *Biblije kao sastavnog dijela kateheze katekizama*, što se u Njemačkoj prvenstveno naziva biblijska kateheza, a drugdje se lako zamjenjuje za katehezu Biblije.
  - Postoji uporaba *Biblije u školskom vjeronauku*, što se više ili manje razlikuje od župne kateheze. U njemačkom govornom području to se najčešće naziva didaktika Biblije ili biblijska didaktika.
  - Valja nadalje razlikovati primjenu Biblije u laički shvaćenoj školskoj pouci. To se događa u Francuskoj danas, a takva težnja postoji i u drugim zemljama.
  - Postoji napokon i pristup koji se u širem smislu može nazvati katehezom, što se barem djelomično priznaje u *Catechesi tradendae* (CT 47). To je praksa *bib-*

lijskih skupina ili *slušateljskih skupina* koja se širi u Italiji ili pak skupina *rada s Biblijom* (*Bibelarbeit*) u Njemačkoj.

- b) S obzirom na *funkcioniranje*, uočavamo više ili manje komplementarne parove:
  - Biblija kao *Božja riječ*, dakle u perspektivi vjere (svoystvo kateheze zajednice) i kao *dokument hebrejsko-kršćanske vjere* (perspektiva »kulturalnog« čitanja kojoj se danas sve više daje prednost u školskom vjeronauku).
  - Kao *izravni objekt* pristupa (u katehezi ali i u školskom vjeronauku, npr. njemačka *Školska biblija*) i kao *sastavnica procesa* poučavanja gdje postoje i druge doktrinarne, povijesne i iskustvene sastavnice (npr. *Katekizam Katoličke crkve* i njemački *Zielfelderplan*).
  - Na području metodologije, u Njemačkoj se razlikuje *poučavanje o Bibliji* (povijesne, književne i temeljne teolo-

¹ Na ovu temu postoji vrlo opsežna bibliografija, a mi ćemo podsjetiti samo na najznačajnije izvore između 1970. i 2005. Na prvome mjestu valja spomenuti francuski časopis *Catéchèse* (do 2003, posljednje godine izlaženja). Njemu valja kao korisnu organsku misaonu sintezu pribrojiti sljedeće djelo: G. ADLER – G. VOGELISEN, *Un siècle de catéchèse en France. 1893-1980. Histoire – Déplacements – Enjeux*, Beauchesne, Paris, 1981; časopis *Lumen vitae* (Belgija) istih godina (od 2004. zajednički ga izdaju Belgija, Kanada i Francuska). Sažetak sličan francuskome, jest i sljedeća studija: A. FOSSION, *La catéchèse dans le champ de la communication. Ses enjeux pour l'inculturation de la foi*, Cerf, Paris, 1990. Zatim slijede njemački časopisi *Katechetische Blätter* (katolički), *Der evangelische Erzieher*, odnedavno naslovljen *Zeitschrift für Theologie und Pädagogik* (protestantski), kojima se kao sinteza pridružuje sljedeće djelo: G. THEISEN, *Zur Bibel motivieren. Aufgaben, Inhalte und Methoden einer offenen Bibeldidaktik*, Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2003. U Italiji posebice ističemo časopis *Catechesi*. Ukratko o svemu tome usp.: C. BISSOLI, »Biblija (kateheza)«, u: M. PRANJIĆ (ur.), *Religijskopedagoško-katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 68-71.

ške informacije) i *poučavanje s Biblijom* (metode rada na tekstu).²

Želi li se sve to nazvati biblijskom katehezom, javlja se poteškoća. Gdje dakle povući graničnu crtu? Kako bi se to razjasnilo, valja prije svega uočiti širinu vidova koje komuniciranje Biblije stvarno poprima, što je uostalom i znak velikog bogatstva značenja.

Ovdje međutim valja poći od korijena razlike proučavajući okruženja, tj. razna poimanja kateheze koja nužno određuju raznolikost poimanja biblijske kateheze. Prije toga razmotrit ćemo je li i kako je učiteljstvo Crkve raspravljalo o tom predmetu.

2. RIJEČ UČITELJSTVA

Na raspolaganju su nam tri važna dokumenta: *Catechesi tradendae* (1979, odsada: CT), *Tumačenje Biblije u Crkvi* (dokument Papinske biblijske komisije iz 1993, odsada: *Tumačenje*) i *Opći direktorij za katehezu* (1997; odsada ODK – u tom dokumentu sažeto postoje i prijašnji dokumenti, a definira se i uloga Katekizma Katoličke crkve u odnosu na biblijski izvor).

Naravno, nakon Drugoga vatikanskog sabora nije se moguće vratiti *Katekizmu Pija X*, odnosno nije moguća samo pomoćna uloga Pisma. Ukoliko je Biblija nadahnuti dokaz Božje riječi, priznaje se kao utemeljujući izvor, a ne kao skladište dokaza i dobrih primjera. S druge strane, Bibliju valja shvaćati u okviru tradicije, čiji je ona sastavni i normativni dio.

2.1. *Catechesi tradendae*

Na to podsjeća Ivan Pavao Drugi na pragu osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća s pobudnicom *Catechesi tradendae*.

A. Fossion³ ju je temeljito proučio, te u vezi s mjestom koje je priznato Pismu (CT 27), zamjećuje određeno »zapostav-

ljanje« s obzirom na tradiciju. Drugim riječima, želi se da Biblija »bude organski vezana uz učenje istine vjere onako kako je naviješta Vjerovanje«. Fossion s pravom ističe da tako ostaje zasjenjena uloga nadahnjujuće norme, kao i, u određenom smislu, kritički zahtjev koji se odnosi na tradiciju i učiteljstvo. Mogli bismo govoriti i o »opreznoj biblijskoj katehezi«.

2.2. *Tumačenje Biblije u Crkvi*

U dokumentu *Tumačenje Biblije u Crkvi*, tek nekoliko ali vrlo jasnih redaka koji su posvećeni Pismu u pastoralnoj službi (IV, C, 3), ukazuju na trostruku situaciju: katehezu, propovijedanje i biblijski apostolat. S obzirom na *katehezu*, dokument ide dalje od »opreza« pobudnice *Catechesi tradendae*: »Tumačenje riječi Božje u *katehezi* ima kao prvi izvor Sveto pismo, koje, objašnjeno u kontekstu tradicije, predstavlja polazišnu točku, temelj i normu katehetskog poučavanja.« Stoga »kateheza treba poći od povijesnog konteksta božanske objave, tako da prikaže osobe i događaje Staroga i Novog zavjeta u svjetlu Božjeg nauma«. Odatle i tvrdnja da »jedan od ciljeva kateheze treba biti uvođenje u ispravno razumijevanje Biblije i u njeno plodno čitanje«. Biblijska kateheza i kateheza Biblije vrlo su blisko povezane. Što se tiče *propovijedanja*, koje se shvaća napose kao propovijed, »biblijska poruka treba sačuvati svoju temeljnu karakteristiku radosne vijesti spasenja koju Bog nudi«.

S obzirom na *biblijski apostolat*, njegov je izravni »cilj da obznani Bibliju kao riječ Božju i izvor života«. Mogli bismo reći da se biblijski apostolat pojavljuje kao neop-

² Usp. »Bibelarbeit, Bibeldidaktik« u: *Lexikon der Religionspädagogik*, sv. 1, Neukirchener, Neukirchen-Vluyn, 2001.

³ A. FOSSION, *La catéchèse dans le champ de la communication*, str. 115-116.

hodan trenutak svakog oblika biblijske kateheze unutar vjerske perspektive.

2.3. *Opći direktorij za katehezu*

Opći direktorij za katehezu, u obnovljenom izdanju 1997. godine, nastoji načiniti sintezu između Catechesi tradendae i Dokumenta papinske biblijske komisije. Bit toga dokumenta može se sažeti u nekoliko točaka:

– Evangelizacija, a unutar nje kateheza, želi se učiniti sudionicima povijesti spase-nja (usp. br. 107-108).

– To se zbiva pomoću dva puta: procesa pripovijedanja, a to je biblijska kateheza, i tumačenja simbola vjere, a to je doktrinarna kateheza (usp. br. 128). Na taj se način uspostavlja skladan odnos između Pisma i Katekizma Katoličke crkve.

U korijenu tako izravnog povezivanja valja čuti glas kardinala J. Ratzingera s glasovitih konferencija u Parizu i Lionu 1983. Njegova skrb za dogmatsku katehezu ponovno se očitovala u ustroju tzv. sveopćeg katekizma.

Moglo bi se reći da postoji opasnost da u tom okviru biblijska kateheza ide usporedo s doktrinarnom katehezom, očitujući se kao jedna metodologija tik uz drugu.

– S druge strane njihala, u školi Drogoga vatikanskog sabora i već spomenutog *Dokumenta* Papinske biblijske komisije, potvrđuje se određena uloga Biblije, te je zapisano kako se »kateheza mora prožeti i napajati mišlju biblijskog i evanđeoskog duha i stavova u stalnom dodiru sa samim tekstovima«. Štoviše, »kateheza, konkretno, mora biti vjerodostojan uvod u 'lectio divina', tj. u čitanje Svetog pisma 'po Duhu' koji obitava u Crkvi« (ODK 127).

– Što se tiče školskog vjeronauka, kaže se da on »uprisutnjuje evanđelje u osobnom, sustavnom i kritičkom procesu asimilacije kulture« (br. 73). Može se govori-

ti o biblijskoj katezi koja podržava perspektivu vjere u kulturalnom rastu koji je svojstven školi, ali nema prepoznavanja same Biblije kao kulturalnog dokumenta.

Valja spomenuti i jedan noviji dokument. Ivan Pavao Drugi u svom apostolskom pismu *Ulaskom u novo tisućljeće (Novo millennio ineunte, 2001)* podsjeća na »novu životnost« koju Božja riječ daje katezi, pozivajući stoga katolike da produbljuju Bibliju i u obitelji (br. 39).

Čini se da uočavamo značajan pomak naglaska na Bibliji i pozornosti prema njoj.

3. RAZMIŠLJAJUĆI O POVJESTI

Jedno izgleda sigurno. Složenost, odnosno mnogostrukost i razlike koje valja priznati pojmu biblijske kateheze blisko su povezane s raznim poimanjima kateheze tijekom ovih godina. Proučit ćemo to polazeći od postkoncilskog razdoblja. Ujedno se ispričavam zbog neizbježnog pojednostavljivanja.

U sveopćem videnju, nije lako ne uočiti *tri velika područja* koja su dostojna promatranja: zapadni ili sjevernoatlantski svijet, sa svoja dva najistaknutija područja, njemačkim područjem i latinskim ili bolje rečeno nenjemačkim područjem, uključivši tu i Sjedinjene Američke Države (usp. o tome malo niže); latinskoamerički svijet, kojega obilježava tzv. pučko čitanje, po kojemu biblijska kateheza postaje posebice način sučeljavanja s Pismom u bazičnim crkvenim zajednicama – njihov prestižni predstavnik je C. Mester, dok teologija oslobođenja tome daje teoretsko utemeljenje;⁴

⁴ Usp. C. MESTERS, *Flor sem defensa. Una explicação da Bíblia a partir da povo*, Vozes, Petrópolis, 1983; I. ELLACURÍA – J. SOBRINO (ur.), *Mysterium Liberationis. I concetti fondamentali della teologia della liberazione*, Borla, Roma – Cittadella, Assisi, 1992.

svijet mladih crkava (Afrika, Azija) gdje je uloga Biblije najdjelotvornija u biblijskim skupinama pomoću prakse molitvenog ili mudrosnog čitanja.⁵

Valja reći da se na spomenutim kontinentima katehetsko učiteljstvo biskupskih konferencija poziva na smisao biblijske kateheze definiran u *Direktoriju* (biblijski kanal i doktrinarni kanal), ali je zapravo pučko iskustvo najdjelotvornije u onima koje smo nazvali biblijske skupine ili skupine slušanja Božje riječi.

3.1. U njemačkom području

U zapadnom svijetu, na *njemačkom području* valja priznati prilično širok i specifičan prostor našem predmetu, i to zbog dva posebna razloga: polazeći od reformacije, i među evangelicima i među katolicima je potvrđeno središnje mjesto Biblije u komuniciranju vjere; aktualiziranje takve komunikacije događa se velikim dijelom u školskom vjeronauku (*Religionsunterricht, Evangelische Unterweisung*), uz veliku pozornost koja se posvećuje didaktičkom procesu, tako da određuje i posebno vrijedan izbor izričaja »biblijska didaktika« ili »rad s Biblijom«.⁶

Vidljivi su tragovi takvog usredotočenja na Svetu knjigu od sedamdesetih godina nadalje, u čemu se bitno slažu i katolici i evangelici, iako s različitim naglascima. Spomenuta Theisenova knjiga predlaže analizu koja, povezana s drugim podacima, daje sljedeću sliku:⁷

– U obje vjeroispovijesti taj proces, koji uostalom nije nikad zaključen, otvara kerigmatska kateheza (školski vjeronauk) u dvjema fazama: *materijalno-kerigmatskoj*, koja je svojstvena obnovi od tridesetih do šezdesetih godina, a obilježava je duboka biblijska obnova katekizama (njezin je simbolički znak *Katolički katekizam iz 1955. god.*), nakon koje slijedi egzegetska

ili *formalno-kerigmatska* faza s posebnim naglaskom na uporabi egzegetske metode u strogom smislu riječi (šezdesetih i sedamdesetih godina) (B. Dreher, W. Langer, G. Stachel).⁸

– Uz taj masovni biblijski pravac, uz opasnost egzegetizma, među evangelicima se već od šezdesetih godina s M. Stallmannom, pod utjecajem egzistencijalističkog tumačenja R. Bultmanna, potvrdila hermeneutski obilježena kateheza (školski vjeronauk), tj. pristup svetom tekstu koji Bibliju shvaća kao usmjerenje u životu (H. Stock, G. Otto). U taj tok »hermeneutске didaktike« dijalektički ulaze pozornost posvećena povijesti učinaka i »kulturalni spomen«.

– Sedamdesetih godina, u vrijeme osporavanja, kako bi se nadišlo odvajanje biblijske činjenice od konkretnih pitanja učenika, prevagnulo je opredjeljenje za problemski usmjerenu katehezu (školski vjeronauk), pri čemu se Bibliju promatra kao potencijal za rješenje tih istih problema, uz jasan »empirijski zaokret« u religijskoj pedagogiji prema stvarnom životu učenika. Kao didaktički kriterij vrednuje se načelo *korelacije* između Biblije i iskustva. U tom ozračju u pitanje se postavilo i središnje mjesto Biblije, budući da je riječ o vrlo dalekom svijetu, a naglašavali su se emancipacijski naboj i otvorenost prema

⁵ Usp. *Word of God-Source of Life, Fifth Plenary Assembly, Hong Kong 1996*, CBF, Stuttgart, 1997; CATHOLIC BIBLICAL FEDERATION, *Word of God – A Blessing for all Nations. Sixth Plenary Assembly of the CBF (Lebanon)*, 2002, br. 62/63.

⁶ U trećem izdanju (1996), *Lexikon für Theologie und Kirche* u natuknici *Biblische Katechese* upućuje na *Bibelarbeit*. Termin se danas rabi u gotovo sveukupnoj njemačkoj katoličkoj i evangeličkoj publicistici. Usp. više o tome u: G. LANGER (ur.), *Handbuch der Bibelarbeit*, Kösel, München, 1987.

⁷ Usp. G. THEISSEN, *Zur Bibel motivieren*, str. 63-115.

⁸ Usp. W. LANGER, *Kerygma und Katechese*, Kösel, München, 1966.

budućnosti koji postoje u Bibliji. Valja spomenuti da se na teološkom području govori o *političkoj teologiji* (J. B. Metz, J. Moltmann), a povezano s time – o *političkoj katehezi*. Međutim, ono što je u Europi ostalo samo akademska vježba, u latinskoameričkom svijetu je imalo drugačiji učinak. To čitanje Biblije, koje se povezuje sa samim problemom preživljavanja osoba, poprimilo je dramatičnu ozbiljnost, koju je, kao što smo to već spomenuli, razradila teologija oslobođenja.

– Osamdesetih godina i među katolicima (H. Halbfas, G. Baudler) i među evanđeljcima (P. Biehl) prisustvujemo radanju tzv. simboličke kateheze (školskog vjeronauka), koja nasuprot riziku funkcionalizma i ideologiziranja prethodne težnje, želi istaknuti duboku dimenziju čovjekove stvarnosti koja nije pristupačna sekulariziranom govoru. Bibliju, koja je istinski vrt simbola, smatra se putem za pristup toj dubini, pod uvjetom da se zna dobro čitati i tumačiti, štoviše, da se dopusti da nas ona »dodirne«.

– Danas se zamjećuje kolebanje – posebice u školskom vjeronauku – između ponovnog oživljavanja Biblije u kerigmatskoj perspektivi (Th. Ruster), pozornosti prema predreligioznim etičkim pitanjima i dijakonalne uloge Biblije.

Inovativno je stajalište G. Theissena koji, nakon što je protumačio prethodne »zatvorene didaktike«, tj. didaktike koje su podudarne crkvenom okruženju, predlaže »didaktiku otvorenu prema Bibliji«, tj. didaktiku koja može mlade naraštaje zainteresirati za Bibliju, upravo u ime postmodernističkog konteksta u kojem se u jednom te istom iskušenju isprepliću pluralizam, sekularizacija i raspoloživost za religiozni razgovor. U tom kontekstu Biblija zastupa izvorne vrednote, koje su prikladne za proces *formacije* (Bildung), koju se

shvaća kao »samoostvarenje posredstvom sučeljavanja sa svijetom i sa sebi sličnima«.⁹

3.2. U latinskom području

Odmah se uočava da u *latinskom području* (Francuska, Belgija, Italija, Španjolska, pa i u nelatinskim zemljama, kao što su Nizozemska i Sjedinjene Američke Države) biblijska kateheza poprima drugačiji profil. Za razliku od snažnog usredotočenja na »Bibliju u školi« njemačkog obilježja, ponajviše se prednost daje »Bibliji za život«, a pritom se ne zaboravlja sudjelovanje u istim problemima okruženja (proces sekularizacije te religiozni i kulturalni pluralizam) i razvoju u vremenu (ulazak u postmodernističko razdoblje).

Ovdje, bez detaljnog pregleda za pojedine zemlje, ukazujemo na one misli vodilje koje se ponajviše susreću u našem istraživanju.

3.2.1. Francuska

Iako, kad je riječ o Francuskoj, ne možemo govoriti o školskom vjeronauku budući da ga u tamošnjim javnim školama nema, postoji nekoliko zanimljivih vidova za našu temu.

– Prije svega, osamdesetih godina,¹⁰ (za djecu) najznačajnija i još uvijek aktualna biblijsko-katehetska obnova dogodila se oko katekizma *Pierres vivantes* (1993), s ispreplitanjem biblijskih tekstova predstavljenih

⁹ G. THEISSEN, *Zur Bibel motivieren*, str. 30. Usp. G. LÄMMERMANN i dr. (ur.), *Bibeldidaktik in der Postmoderne. Klaus Wegenast zum 70. Geburtstag*, W. Kohlhammer, Stuttgart – Berlin – Köln, 1999.

¹⁰ Za prijašnje razdoblje, spomenuta knjiga: Adler i Vogeleisen, *Un siècle de catéchèse en France*, raspo-
ređuje to vrijeme u tri faze: vrijeme klijanja, između 1950. i 1960, vrijeme procvata (J. Colomb posebice), te sve do sedamdesetih godina vrijeme učvršćivanja. Središnje mjesto zauzima kerigmatsko vrednovanje s posebnom pozornošću usmjerenom na naslovnike kateheze.

u skladu s dinamikom Saveza (*Le livre de l'Alliance*) i likova postbiblijskih svjedoka (*Chrétiens dans l'histoire*), te s molitvenim priručnikom (*Célébrations et prières*).

U tome se nazire i odgovor na kritičke primjedbe kardinala Ratzingera na spomenutim konferencijama u Parizu i Lionu 1983. godine, u vezi sa zanemarivanjem činjenica iz predaje.

– Zbog bogatstva i izvornosti činjenice, valja govoriti o izvrsnoj biblijskoj katehezi obratimo li pozornost na brojna *biblijska pomagala* (*knjige i časopise*), ne samo za djecu, koja su usmjerena prema onome što zajedno s Nijemcima možemo zvati »hermeneutska didaktika« ili, govoreći u širem smislu, »skrb za subjekta«, gdje se skrbi za egzegetsku dimenziju nastojeći ujedno i da sve to bude shvatljivo naslovnici (F. Brossier, E. Charpentier, P. Grelot, L. Monloubou...).¹¹ Zbog posebnog oblikovanja, spominjemo Bibliju pomoću *medija* (P. Babin, G. Carpentier),¹² zatim biblijsko-simboličku katehezu C. J. Lagarde.¹³ Ovaj posljednji oblik prilično je poznat i u Italiji.

– Postoji i treći oblik koji privlači pozornost na europskoj razini, a ne samo u Francuskoj. To je *uloga Biblije u državnoj školi*, ne u vidu konfesionalne pouke, nego zbog kulturalnih zahtjeva, u službi ispravnog i cjelovitog znanja, pa prema tome i religijskoga, na području povijesti, književnosti, umjetnosti i, u širem smislu, misli (povijest učinaka). To je danas još hitnija zadaća, jer se religijski pluralizam društva uvelike pokazuje i u školi.¹⁴

Delikatnije i korjenitije je pitanje pristupa problemu značenja koje valja pripisati katehezi, imajući na umu snažnu sekularizaciju, čime se određuje mogućnost novih perspektiva pristupa Bibliji. Ovdje valja ukazati na događaje i ideje koji su još uvijek aktualni.

Prvi događaj, koji na osobito značajan način otvara raspravu, jest obnovljeno i hrabro *nastojanje francuskih biskupa da postavite temelje za navještaj vjere*.¹⁵ Kriterij slobodnog prijedloga, a ne nametanja, čini još značajnijom zadaću zajedničkog hoda, biskupa i vjernika, »u srce vjere« kako bi ju se moglo dobro naviještati. To se »srce« očituje na posebno vrijedan način u vazmenom bdijenju. Prema tome, etape koje se proživljavaju u vazmenom slavlju postaju etape obnovljene kateheze. Stoga se Božja riječ u svoj punini svoje spasenjske snage može očitovati u liturgijskom slavlju s vjernicima koji su se u zajedništvu okupili na zajednički sastanak.

Ali, kako ostvariti tako duboko jedinstvo između liturgije kao životnog konteksta, riječi Biblije usredotočene na Krista kao dara Objave, crkvene zajednice kao subjekta i današnje životne situacije u svijetu kao mjesta inkulturacije? Taj se hod razrađuje. Francuski katehete daju svoje doprinose.

¹¹ Među časopisima, podsjećamo na sljedeće: *Cahiers Évangile, Fêtes et Saison, Les Dossiers de la Bible, Le monde de la Bible*. Ima i pažljivih priloga o smislu i praksi biblijske kateheze. To su posebice oni kojima je autor F. Brossier, u časopisu *Catéchèse*, što je za našu temu najznačajnije. Usp. *Bible et catéchèse*, u: »Catéchèse« 41(2001)165, 67-72.

¹² Usp. I. PAGNIEZ, *Bible, audiovisuel et catéchèse*, u: »Catéchèse« 35(1995)140, 10-12; *Dossier Jésus dans les médias*, u: »Catéchèse« 41(2001)164, 13-93.

¹³ *Bible parole d'amour*. Supplément à Ephète 32, 5 juin 2002.

¹⁴ Usp. G. BOULADE – J. KOHLER i dr., *Pour lire les textes bibliques. Collège et lycée*, CRDP de l'Académie de Créteil, Nancy, 1998; P. ROLIN, *La Bible dans les manuels d'histoire de seconde*, u: »Catéchèse« 38(1998)151, 73-77; usp. *Le cours de religions dans un espace démocratique*, u: »Lumen Vitae« 56(2001)2.

¹⁵ Lettre au catholiques de France, *Proposer la foi dans la société actuelle*, 1996, s djelatnim katehetskim projektom »Pismo Božjemu narodu«, *Aller au coeur de la foi*, 2002, te prijedlog za provođenje: *Aller au coeur de la foi. Questions d'avenir pour la catéchèse*, 2003.

Međutim, već je moguće nazrijeti inicijacijski, katekumenalni profil koji poprima drevna i zajednička riječ biblijske kateheze, što je uostalom u skladu i sa sadašnjim dobrim iskustvom francuskog katekumenata.

Sve je to produbljeno i potvrđeno na dva *nacionalna susreta* što ih je 2003. i 2005. organizirao Institut za katehetski pastoral u Parizu. Otvarajući radni dio susreta 2003. godine,¹⁶ D. Villepelet je pozvao na »davanje više kerigmatskog nego antropološkog usmjerenja katehetskim procesima, iako su ta dva usmjerenja sastavni dio vjerskoga iskustva«. ¹⁷ Izvješćujući kasnije sažeto o *radu po skupinama*, podsjetio je na valjanost kateheze koja predlaže kršćansko otajstvo, koja je još više liturgijska, pri čemu je riječ o liturgiji osvijetljenoj (biblijskom) riječju; kateheze koja je inicijacijska, tj. koja vodi prema uranjanju u Božju riječ, u liturgiju, u služenje i u bratsko zajedništvo; kateheze koja je, napokon, cjelovito izlaganje vjere shvaćene kao korelacija između temeljnog iskustva subjekta u potrazi za identitetom i utemeljujućeg iskustva Kristova otajstva.¹⁸

Na susretu održanom 2005. godine,¹⁹ koji je bio posvećen katehezi odraslih u smislu dozrijevanja vjere, moglo se ustanoviti izvanredno bogatstvo biblijske kateheze koja se provodi u Francuskoj (ali ne samo u Francuskoj), s jasnim inicijacijskim usmjerenjem i snažnim uključivanjem odraslog subjekta koji je protagonist riječi koju prihvaća od Boga.

Ukratko, budući da nas ne zanima prvenstveno kako shvatiti biblijsku katehezu ili neki drugi specifični vid kateheze, nego kateheza *tout court*, ne tematizira se formalno uloga Biblije. Jasno je međutim da je sveta knjiga posebice prisutna, s obzirom na utemeljenje ili uvođenje u kršćanstvo, u skladu s perspektivom i parametrima francuskih biskupa.

Potrebno je istaknuti još nešto. U prije spomenutim razmišljanjima jasno se pokazuje da Biblija nije samo normativni tekst koji valja pažljivo čitati i slijediti kao kakvu knjigu recepata. Naprotiv, u njoj valja susresti riječ kao iskustvo osoba koje su dopustile da ih Bog dotakne, riječ koja se ne ponavlja, nego je stvaralačka u novim načinima kršćanskoga života. Osobitost pomoću koje kršćanin vjeru predlaže drugima nije u vraćanju i zaustavljanju u biblijskoj prošlosti, nego u poticanju takve prošlosti, upravo u ime velike vjerske tradicije koju ta prošlost prihvaća, i nastavljanju njezinoga proročkog puta.

Iz slike biblijske kateheze ne možemo izostaviti to pripočevanje Božje riječi za današnjeg (odraslog) čovjeka, što cjelokupna Crkva svesrdno nastoji učiniti svojim vjernicima.

3.2.2. Belgija

Centar Lumen Vitae iz Bruxellesa u Belgiji uvijek je davao posebno vrijedno mjesto razmišljanju o odnosu Biblije i kateheze, znajući na sebi svojstven način prilagođavati pozornost prema Knjizi i pozornost prema subjektu. Posebno se, pomoću strukturalne metode (A. Fossion, Ch. van der Plank), nastojalo u školskom vjeronauku pomoći učenicima da im Biblija postane bliskija.

Posebno valja spomenuti produbljenje koje je izvršio Fossion u već spomenutom djelu *La catéchèse dans le champ de la communication* (1990). Tu je riječ o shvaćanju katehetskog čina kao komunikacijskog či-

¹⁶ Usp. *Dossier: La catéchèse en mutation, I-II*, u: »Catéchèse« 43(2003)172, 13-103, i br. 173, 17-165.

¹⁷ D. VILLEPELET, *Les défis actuels de la tâche catéchétique en France*, u: »Catéchèse« 43(2003)172, 21-47, ovdje str. 42.

¹⁸ D. VILLEPELET, *Que retenir de ce foisonnement de recherches et de débats*, u: »Catéchèse« 43(2001) 173, 143-149.

¹⁹ Zbornik je u tisku.

na. To znači shvatiti katehezu kao relacijski događaj, tj. unutar mreže odnosa između pošilatelja, primatelja, poruke ili sadržaja i kanala komuniciranja. Fossion je, kao nastavak već citiranog djela Adler-Vogeleisena,²⁰ sve to primijenio na katehetske dokumente, ponajprije na *Catechesi Tradendae*, ali se nije bavio specifičnošću biblijske komunikacije, nego je postavio dragocjene klice za epistemologiju biblijske kateheze, što sam sakupio i razvio u usklađenoj analizi (usp. dalje). Ujedno podsjećam da Fossion i njegovi kolege u Centru Lumen vitae (H. Derroitte, L. Aereus...), razmišljajući o tome što je katehetika danas, u različitim vezama s francuskim istraživanjima, nude nov kontekst pristupa Bibliji, posebno ističući potrebu inicijacije. Na taj način potvrđuju katehezu kao određen hod, istovremeno u tu svrhu predlažući nov profil župne zajednice.²¹

3.2.3. Italija

U Italiji se biblijska kateheza izražava pomoću nekih posebno vrijednih kanala, kao što su: katekizmi talijanskoga katehetskog projekta, snažno ustrojeni na Kristu iz Evanđelja; prakticanje *lectio divina* koju preporučuju biskupi, a ostvaruju je posebice slušateljske skupine (preko tisuću skupina u Rimu, Milanu, Firenci...),²² koje tvore jedinu stvarnu katehezu odraslih; napokon, školski vjeronauk koji se promatra kao »različit, ali komplementaran« oblik zajedničarske kateheze. U toj školskoj pouci, prema novim programima (2003-2005), Biblija ima ulogu temeljnog dokumenta, zadržavajući mnogostruki pristup: povijesni, hermeneutski, lingvistički, i ostajući otvorena za međureligijski dijalog.²³ Posebna se pozornost poklanja tzv. »povijesti učinaka« Biblije u talijanskoj i zapadnoj kulturi.²⁴

Osobno sam, u užem katehetskom okviru, paradigmu katehetske komunikacije ko-

ju je predložio Fossion primijenio na biblijsku komunikaciju ili katehezu, raščlanjujući je u četiri dimenzije: kontekstualnu dimenziju, ili Bibliju prema vjeri Crkve; egzegetsku dimenziju, ili Bibliju prema njezinom izvornom povijesnom značenju; hermeneutsku dimenziju, ili Bibliju u životnom shvaćanju subjekta; pedagošku dimenziju, ili Bibliju u didaktičkom prijevodu.²⁵

Na početku trećeg tisućljeća, biblijska kateheza u talijanskoj Crkvi doživljava dubok zaokret, kao i u Francuskoj, te poprima odlučujuću ulogu, koja još nije dostatno određena, u komunikaciji vjere shvaćene kao proces kršćanske inicijacije.²⁶

²⁰ Usp. G. ADLER – G. VOGELISEN, *Un siècle de catéchèse en France*, str. 450.

²¹ Usp. H. DERROITTE, *Initiation e renouveau catéchétique*, u: »Lumen vitae« 58(2003)173, 17-30; Isti, *La catéchèse de la proposition*, u: »Catéchèse« 43(2003)173, 17-30; A. FOSSION, *La catéchèse dans un monde en pleine mutation*, u: »Catéchèse« 43(2003)172, 97-103; Isti, *Vers de communautés catéchisées et catéchisantes: une reconstruction de la catéchèse en un temps de crise*, u: »Nouvelle Revue Théologique« 126(2004), 598-613; Isti, *Ri-cominciare a credere. Venti itinerari di Vangelo*, Dehoniane, Bologna, 2004.

²² Usp. biblioteku *Bibbia. Proposte e metodi*, Elledici, Torino-Leumann.

²³ Usp. C. BISSOLI, *Fonti e tradizioni. La Bibbia. La storia della Chiesa*, u: Z. TRENTI (ur.), *Manuale dell'insegnamento religioso*, Elledici, Torino-Leumann, 2004, str. 184-201.

²⁴ Usp. P. STEFANI, *La radice biblica della cultura occidentale*, Bruno Mondadori, Milano, 2003.

²⁵ Usp. C. BISSOLI, *Catechesi e Bibbia*, u: ISTITUTO DI CATECHETICA, *Andate e insegnate. Manuale di catechetica*, Elledici, Torino-Leumann, 2002, str. 105-118. Usp. i moje djelo *Va' e annuncia (Mc 5,19). Manuale di catechesi biblica*, Elledici, Torino-Leumann, 2006.

²⁶ UFFICIO CATECHISTICO NAZIONALE, *L'iniziazione cristiana. Documenti e orientamenti della Conferenza Episcopale Italiana*, Elledici, Torino-Leumann, 2004. U Španjolskoj biblijska kateheza obuhvaća ista značenja, usp. J. L. MARTIN BARRIOS, *La Iglesia, lugar de la Escritura en pastoral catequética*, u: »Teología y Catequesis« 10(1991), 399-425.

4. NEKOLIKO ZAKLJUČAKA

4.1. Što je biblijska kateheza?

Odgovor je sam po sebi i jednostavan i složen.

Jednostavan je stoga što se biblijska kateheza zasigurno ne zadržava na proučavanju svetoga teksta, nego ga pastoralno komunicira pomoću navještaja u raznim oblicima. To je utvrđena činjenica, koja je na djelu u katoličkoj i evangeličkoj Crkvi. Za Katoličku crkvu to se osobito događa u svjetlu Drugoga vatikanskog sabora.

Složenost se rađa upravo u odnosu na komunikacijsko posredovanje, koje u Europi doživljava dubok preobražaj na dvije razine: u komunikacijskim oblicima i u samom poimanju katehetske komunikacije, imajući na umu da takve oblike bilježi novo poimanje kateheze.

4.2. Oblici biblijske kateheze

S obzirom na oblike biblijske kateheze, važno je nekoliko podataka.

Postoji komunikacija Biblije kao takve; komunikacija Biblije kao sastavnice unutar okvira sadržaja koji nadilaze samu Bibliju («katekizam»); pristup Bibliji u školskom vjeronauku, a danas se pojavljuje i rasprava o Bibliji u školskoj pouci kao takvoj; izravni susret s Biblijom u biblijskim skupinama (ili slušateljskim skupinama).

Ti oblici ili kanali komunikacije prate se pomoću različitih didaktičkih načela, uz veliku raznolikost metoda i pomagala, a naravno i s različitom valjanošću i djelotvornošću. Među njima postoje veze i interakcije (npr. između zajedničarske kateheze i školskog vjeronauka). Posebna novost koja nije postojala u prošlim vremenima, je dvostruka mogućnost uporabe Biblije, kao vjerske knjige i knjige koja pripada kulturi.

Na određivanje specifičnosti oblika, iako pod istom definicijom, utječu razne vjero-

ispovijesti, ali i katehetske tradicije i kulturalni konteksti. Trebat će preispitati vino u svakoj pojedinoj boci kako bi se doznalo o kojoj se biblijskoj katehezi govori.

4.3. Od identiteta kateheze do identiteta biblijske kateheze

Identitet i različitost onoga što se može zvati biblijskom katehezom, *ovisi nadasve o onome što se pod katehezom razumijeva*. Prisjećamo se snažnog angažmana u vezi s tim područjem u francusko-belgijsko-kanadskom svijetu, tako da se govori o promjeni paradigme. To ne znači da se može promijeniti narav svetoga teksta, nego da su bitno dodirnuti njegovo tumačenje i komunikacijsko posredovanje. Sredstvo je dio poruke. Devetu Beethovenovu simfoniju na vrlo različite načine izvode razni glazbenici i orkestri. Razni vidovi »biblijske didaktike« koji obilježavaju različita razdoblja njemačkoga svijeta to rječito pokazuju.

Čini se da se iz europskih zemalja danas u prenošenju Biblije najviše odražavaju četiri vida razmišljanja o novoj katehezi:

– *Profil inicijacijske kateheze* odnosno katekumenski obilježene kateheze, na što upozorava i crkveno učiteljstvo (ODK 90). Povezanost s Biblijom očituje se više u liturgijskom okviru u Francuskoj (D. Villepelet), u užem katehetskom okviru u Italiji (A. Fontana), dok iz Belgije dolazi poziv na susret s Riječju u pastoralu stvaranja (pastorale d'engendrement), koji se osobito bavi inkulturacijom.²⁷

– Postupno se javlja i pristup *Bibliji u javnoj državnoj školi*. Francuska je u tome predvodnica, ali se taj pristup proširuje na razne istočnonjemačke savezne pokrajine i na Italiju. Moglo bi se govoriti o biblij-

²⁷ Usp. *Une nouvelle chance pour l'Évangile. Vers une pastorale d'engendrement*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2004 (posebice A. Fossion, O. Ribadeau Dumas i Ph. Bacq).

skoj katehezi po »suprotstavljanju«, ali moramo priznati, budući da to označava zao-kret u biblijskoj komunikaciji, kako to više nije stvar Crkve i kako se tome uvijek i ne pristupa iz vjerske perspektive. Od predmeta vjere Bibliju se shvaća kao kulturalni predmet, u krajnjem slučaju kao dokument čovječanstva sa širokim učincima (korijenima) na europsku civilizaciju.

– Morat će se više voditi računa o činjenici da Biblija do korisnika, običnog kršćanina, sve više dolazi neposrednim kontaktom (*biblijska skupina*). Bez obzira na to zove li se biblijskom katehezom ili ne (vidi o tome CT 47), to je komunikacija koja u svakom slučaju ističe vidove koji dodiruju biblijsku katehezu. Posebice dva vida: potvrđen je pluralizam metoda, a ujedno i rizik fundamentalizma;²⁸ uvijek ostaje otvorenim neizbježno pitanje upotpunjenja između biblijske činjenice i činjenice tradicije (*Katekizam Katoličke crkve*). Vrlo je vjerojatno da će se današnji papa u svom učiteljskom služenju sučeliti i s tom vezom.²⁹

– Napokon – ova je primjedba po našem mišljenju najznačajnija – neće se moći

zaboraviti da je kateheza, biblijska kateheza općenito, zamišljena »na području komunikacije«, te da uključuje i predlaganje biblijskoga teksta mnogo dalje od egzegetskog proučavanja, uključujući ga naprotiv u mrežu odnosa, mrežu koja se uspostavlja između teksta, crkvenog okruženja, subjekta naslovnika i posredovanja katehete.

Tome valja pridodati preoblikujuću snagu koja proizlazi iz činjenice da postoji masmedijska komunikacija u odnosu na Bibliju.

Danas moramo dopustiti i potrebu sučeljavanja svete knjige s utemeljujućim tekstovima koje uvodi religiozni i kulturalni pluralizam.

Ta knjiga, koja je stvorila neizmjernu mrežu odnosa, upravo u spletu tih brojnih odnosa očituje svoje začudno bogatstvo.

²⁸ Usp. o tome dokument: PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

²⁹ To se očitovalo i u homiliji Benedikta XVI kao rimskog biskupa u bazilici sv. Ivana Lateranskog 7. svibnja 2005.